

SESOU MARIJA MUORTA

Ēš „Gēmēnies metraštē“

DŽERVIENĒ TEKLĒ

Kiaulēs skerdēms Daubara nomūs vākams vēsumet bova dēdēlis īvikis. Ēš vakara mama atsēnēšē dēdlēji katēla ēr ožkielē ont mūrālē. Muortelē so bruolio Pēlībo, jau grīžosio ēš pēimēnavēma pas ūkēninka Sragi, prīnēšiuojē ēš šolēnēs vondēni ēr priplē ton katēla mažne pēlna. Mama pasiuntē mažēsniūsūs vākus parlakintē ēš medēninčēs puo gera kliebi vērbūm, vo pati atsēnēšē kelis šakalius ēš jaujēs. Bruolātiou Al'piuonou tēi žīgē ruodies majednē, tad klausēniejē mamas, kam tuo rēk. Mamalē i kalbas nasēlēda – je dērbam, matīt, rēk. Vēskas pasēdarē aiško onkstēi rītma, kumet Alpiuona pažadēna kiaulēs žvēigēms. Ēšsērōpštēs ēš golta, poulē pri longa. Bet kiaulē, pavērtusi ont šuona, jau goliejē ba žada. Vai-kioks spjaudies gailiedamuos, kad pramēiguojē, kad napatiemējē, kāp tou kiaulē vedē, kap kuojēs rēša, kap dūrē:

– Ē kuo napasakē, kad kiaulē pjaus? Būtiuo napramēiguojēs...

Sesou Muortelē, vīriusē tamē būrie, goudē bruoli:

– Ēr gerā padarē, kad nasakē. Ar jau dēdēlē gerā būtom veizietēis, kāp gīvuoli pjaun? Jug ons bējē skausma ēr smertē. Nasopronto, kuoks geroms veizietē i kēntonti sotvierēma?

Bet bruolis anā napritarē – kon mergas sopront aple vīru darbus ēr rēkalus.

– Vīrē, to vīrē, ēk nosēprausk ēr puotērus sokalbiek, kētēp ma-
ma kuošēs nadous.

Tou tarpo sokēla mažēsniuosēs sesēris – Jostina, Alina ēr Adelē. Ožsēkuorosēs ont soula, sokēša nuosis i longa. Gražē bova veizietēis, kāp papunis so sosiedo Mačiolio apkraun kiaulē šiaudās ēr anus oždeg, kāp varta anon nu šuona ont šuona, nu nogaras ont pēlva. Kumet ognēs ožgesa, nutēmpē pri jaujēs doru, ožkielē ont lēntuos, patēistuos vēš dvējūm trinku. Tumet truobuo atsērada mama so Pēlīboko. Anoudo siemē vondēni ēš dēdluioje katēla, pēlstē anon i viedrus ēr nešiuojē i lauka, kor jau laukē vīrā, dēcēnus pase-jiemēn, kad lēkosius nu ognēis šerius nuskostom ēr vēsuoki brūda nu skūruos nugronđitōm, pēlstīdamē karšta vondēni ont kiaulēs.

Muortelē darbavuos truobuo, pri koknēs: ožkaitē trēkuoji pēitams, korstē mūrāli vērbās, ēššlavē truoba. Vākā žēnuojē, kad pēitams bus šviežiuos mesuos, tad rējē seilē, laukdamē, pakuo-
l kiaulē bus ēšmesinieta, kumet truoba pakvēps šviežēno...

Ta laiminga valonda natroka atētē, bet ne diel vākūm. Mama parsēnēšē i truoba šmuotielī lašēniūm nu papēlvies, papjaustē kelēs kresnas, pabierē ont kaitēnamas petelnēs ēr tou ožkolo paska-

nēna nu posrītēs lēkosē kuošē, prisakīdama vākams anon sovalgītē. Vo kumet vīrā, ēšmesēniejēn kiaulē, grīža i truoba, vākams lēipē ētē nu stala pri koknēs, kad papuniou so Mačiolio natrokintom ož-
koustē puo sunkē darba. Papunis iš šopliedas ēštraukē pliečkelē so šnapšē, atrēikē do abrako dounas, mama pastatē ont stala runda stēklali ēr muolēni bliūdīeli so paspērgintās šviežēs lašēnātēs. Tik tumet pasējiemē ēš luopēsē zēzontē mažiausēijē doktērelē Vēk-
tuorējē ēr ēšējē i gerōjē truoba anuos pamaitintē.

Vākā trīnīes nogaruoms i apšēlosi mūrāli ēr viepsuojē i vīrus, klausīdamē, kon tēi snek. Muortelē tou tarpo vērē pēitus – bolvinē so šviežē meso.

Žēimuos dēina jau bova parsēsvierosi par posē, kumet Daubara šeimīna sīda pri pēitu. Tīevs so sūnās ont soula ožstālie, nu aslas posēs ēšsērēkiava mergelēs. Mama so mažoujē kliebie – stala galē, vo kētāmē galē, artiau koknēs, pritūpē Muortelē. Dēdesnēijē vākā pasēbierē priš savi puo žiopsnieli droskas, nes žēnuojē, kad švieži mesa ba droskas nator skuonē. Papunis bombiejē: „Napri-
sēsūdēkēt ba saika, paskiau vondēni plēmpsēt ēr trīsēt...“

Muortelē atnēšē bliūda bolvinēs ēr pastatē stala vēdorīe, pabie-
rē medēnius šaukštus, ēšdieliuojē muolēnius bliūdīelus – papu-
niou ēr mamā atskērus, vākams puo vēina ont dvējūm. Mama pe-
niejē Vēktelē, katra dar tik do dontio tatoriejē, tad gava skīstēma, pēlama so šaukšto i bornelē. Vo Muortelē šalēp savēs pasēsivadē-
na dvējūm metu sesērelē Adelē ēr valgīdēna anon. Mergelē pati šaukšta laikītē dar namuokiejē, tad tou kvepontē bolvinē ēr anā reikiejē so šaukštelio vēs pasēmtē. Dēdēisēms vākams bolvinē nabova stebūklos, kad ēr so vērto meso. Anēi laukē šviežinas. Ont galū gala Muorta atnēšē bliūdali so kelēs šmuotelēs mesuos „nu dūrē“ ēr trim smolkē sokapuotās šuonkaulioķās. Mama vēsēms bova sopjaustīsi porcējēs, Muortelē balēka anas ēšdalītē.

Vākā mēsuos gabalelius badē i droska ēr kromtē čepsīdamē ēš skanoma. Mama sava porcēje dalējuos so mažoujē: sokromtio-
si kōsnīeli, dom pērštās jiemē nu bornuos ēr kēša mažājē, katra patēnkinta čiaumuojē ton valgi badontē bornelē. Muortelē, atgnību-
si posē sava dalēis, īdiejē mamā.

– Kon dērbī? – nosēdīvējē ta. – Ar mesa naskani? – Žēnuomās,
ka skani. Bet mon pardaug.

Muotina nužvelgē mergātē meiliuom akīm...

– Skalsink, Puondēivali, – pasakē, šērdie džiaugdamuos, kad
tor tuokē sopratnē ēr gērāšērdē doktēri.

Ta mergelē bova muotinas pagouda – tīki, darbšti, kontri, taiki so vēsās. Daugīausē pri mamas prisērēšosi, vēsor anā padedonti. Bet nu kētūm metu ēr anon rēks ēšlēstē i žmuonis, kap jau īr ēšlēdusi vēsus vīresniūsūs. Teisībē, Pēlīboks dabar nomēi, bet nu Ožgavie-
niu apēntās ēšēs pas Sragi – jau īr sotarti. Rasiet ēr Alpiokou kuoki nuors vēita pasētāikis artiau nomūm. Leks pati vēina so ketoriuom mažuosiuom, katrūm paskotēniuojē dar ēš luopēsē naēšlēpusi. Vo jug ana pati viel sunkomē... Kap ēr ton rodēni, kumet vīrs ēškeliava i tuolēmus kraštus, gražiūm vēltiūm pēlns, palēkdams anon so ketorēs mažās pēnktoojē balaukontē... Atējē i šin pasauli doktērelē onkstība pavasarē nakti, navargindama mamas ēlgās skausmās. Muotrēška ni „babas“ napasevadēna, nasētēkiejē tēp staigē sog-
riūti. Solaukusi aušruos, pasiuntē vīriusē doktēri Jugana pas so-
sīda Mačiolī, kad pašauktom anuo sesēri Kastoncējē, sena pana, dievuobaiminga davatka, gerīausē draugē, katrā lioub patēkietē sa-
va vargus, rūpesnius, abejuonēs ēr griekus. Atskobiejusī ciuocē Kastoncējē prisakē Juganā ožkortē ogni koknie, vo puosūniou Aduo-
mou lēipē kuo grētiou biegtē pas baba Magdalena, katra bova par kelēs suodas žēnuoma priboviejē. Ni posvalondiou napraējos baba ižēngē i Daubarūm truoba ēr jiemies darba: noprausē naujagēmē,

aptvarkē gimdīvē. Abēdvē so Kastoncējē ēšrinka mergelē varda.

Muorta – dēdēlē tinkams vards, švēnts, trumps, naprēklos ēš-tartē, senuovēšks, tuo šeminuo dar nagērdiets, nuors Daubarū gē-mēnie ligo ēr bovusi vēina duora ēr proutinga Muorta.

Mergelē gēmē smulki, bova tiki, auga svēka ēr vēsēms ruodies dēdēlē daili. Ēš tieva paveldiejē mielēnas akis, vo dēlkuo bova švēisiūm plaukūm, motina nagaliejē pasakītē – jug anoudo so vīro abodo tomseplaukē. Bet kon gali žēnuotē, rasiet Daubarūm gēmē-nie kas nuors toriejē geltuonus plaukus.

Muotina doktērelē dēdēlē mlīiejē. Mažuosēs atsēradēms pripēl-dē gīvenēma vēltēmis, nustomontiuom rūpesni ēr ēlgesi diel nažē-nē kor dabar esontē mergelēs tieva, katron Muonika mlīiejē ēr katruo ēlgiejuos. Tievūm nomūs mažōjē vēsē vadēna Muortelē – ēr maža, ēr jau paaugosē, ēr tumet, kumet ana ēškeliava ēš sava gimtēnēs i tuolēma krašta vēsam gīvenēmou, atsēžadiedama pa-saulē ēr priimdama nauji varda. Muortelē nāprisēējē kavuotē sve-tēmūm vākūm, kap ka kētuoms anuos sesērims.

Pērmuoji anuos tarnistē bova pas ūkininka Sragi Lēipgeēriū suo-duo pri Mēnējēs. Vēita dēdēlē graži, bet douna nalēngva – jug par-sēsomdē ož mergē, nuors dar ni aštouniuolēkas natoriejē. Antruojē darba vēita atsērada miestē pas puonus Neimontus. Nieks ēš gīvū-ju dabar nabatmēn, kuokemē miestē Muortelē tarnava. Vēinē spie-liuo, kad Kretinguo, kētē, kad Marējempuolie. Tik vēsē atmēn, kad mergātē dar ni dvēdesimtēis metu natoriejosi. Tamē miestē aplink anon pradiejē soktēis tuoks vaikis – vardo Adolpis, katruo pavardie tēp pat bova ožmēršta. Žēnuoma tik tas, kad Muortelē ton jaunēkāti tēp pat ēsēveizeijē. Vo puo gera posmetē kažkas atsētēka, bet nieks duorā nasožēnuojē – kas. Kuo gera, ka Muortelē aple sava nasek-mēs papasakujē tik mamā – kētēms balēka tik spieliuotē. Būk tatā vaikis bovēs traukēniūm apsaugēninks, toriejēs ginkla. Būk tatā ons liuob susēdortē so kontrabandēninkās, kumet liuob līdietē pre-kēnius traukēnius, ēr tarnībuu anon kažkas nušava. Kēta gērdieta istuorējē bova tuoki: ligo ons siulē Muortelē žanintēis, vo kumet ta nasotēka, nusēšava. Vo rasiēt nanusēša, tik nusēgrēžē nu īsēmīlie-josēs mergātēs... Kap tēn babova, aiško tik tas: Muortelē nabova anuo sovedžiuta ar noskriausta. Bet diel sava nalaimingas meilēs apsērga, tad toriejē atsēsakītē tarnistēs ēr sogrīžtē nomēi.

Mergelē bova īpoulusi i baisē nevēlti: „Kon aš padariau, kon aš padariau... Dēlkuo atsēsakiau žanintēis? Je būtiuo šalēp stuovie-jousi, tuo nabūtom atsētēkēn. Būtiuo parkalbijusi, apginusi, sa-vēm ožstuojuosi nu kolkas, nu bluoģūm bēndru, nu žmuoniūm pa-smerkēma ar apkalbūm... Jug natoriejau aš brongesnē žmuogaus sava gīvenēmē. Ni mama tuoki brongi nier... Kāp aš gīvensio so tuokio grieko? Kor rasio ramībē?”

Mergelē sonika vēsēms matont. Sunkēs mēslēs nalēda ni ož-mēgtē, ni valģitē. Ruoduos, gatava bova ronka ont savēs padietē... Nu tuo solaikē tik Dieva baimē. Tas parmains natroka patiemitē anuos gaspadēnē.

– Kas tau īr, Muorta, kad vākštuioji kap mēģluo? Je sergi, sakīk, vaistūm dousio. Jug matau, kad sonikusi, kad darbūm nabīveiki... Vo rasiēt jau esi pasēgavusi, so vaikiō balakstīdama? Puoni žuodiu narinka. Ana mēslējē esontī teisi, nuors tarnaitē lig šiuol nagaliejē skūstēis – Muorta bova vēkri, darbšti, tvarkinga, klosni... Bet puo-nē tariēs esontī atsakinga ož mergātēs duorībē, tad tēkiejē, kad kēitēisnīs žuodīs anuos napagadins. Nasoprata, kad tuoki kalba peilēs varstē ēr tēp jau gelontē mergātēs šērdi. Muortelē atsēdoksiejē:

– Ne, puonē, tēp nier, kap tamsta sakā. Prašau tik, kad ēšlēsto-mi aplonkītē mamas.

– A, ta aple nomus kon nuors nagera sožēnuojē, kad tēp sonikā? Sakīk, kas tēn atsētēka?

Varniū (Telšiū rajuons) katedras altuorios. 1963 m. Sakalauskė Mečisluova portėgrapėjė

Mergātē maloutē nanuoriejē, tad pradiejē balso kriukotē. Puonē, matīt, pasēgailiejē sava kēitūm žuodiu, nieka Muortelēs nabklau-sēniejē, tik pasakē, kad ana galēnti važiuotē nomēi. Je puo trējūm diēnūm nagrīšēnti, ana pasēēiškuosēnti kētuos tarnaitēs.

– Gerā, puonē, – sotēka mergātē ēr pabočiava gaspadēnē ronka.

Ton patī vakara Muorta tus nomus palēka, žēnuodama, kad čē jau nabgrīš. Sunkē šērdē, linkstontiuoms kuojuoms žingsniava Muortelē kelalio i sava tievēškē. Bējuojē parētē nomēi, nuors žē-nuojē, kad tik tēn gal tēkietēis kuokios nuors pagelbas. „Kad tik papūnē numūs narastiuo“, – mēslējē pati sau. Mamas nabējuojē, nuors naēšmanē, kon anā pasakīs, kāp paaiškīns sava atsēradē-ma. Ka atēdarē truobuos duris, pamatē mažuosēs sesērelēs ēr bruoli Stapuonieli – anēi buovējuos asluo. Mama so dēdesniuo-siem laukūs kasē bolvēs. Aple tieva – kor ons – mažēijē nažēnuo-jē. Muortelē vēsēms padalējē puo cokierka ēr nunešē sava rīšolieli i prišēninkē, kor vēsumet stuoviejē tošti luova sogrīžosēisēms par-nakvuotē.

Muotinā Muortelēs pasēruodīms bova baisē natēkiets. Sosērū-pēna, pamatusi anon sonikosē, našnekē, nosēmēnosē. Bet vēinē dvē pasēšnekietē galiejē tik prītemos, ka ēš dērvas jau bova par-vežtas bulvēs, šeimīna pavalģē, vākus sogoldē ēr papunis ēšvedē arklī prirētē i pēiva. Tik tumēt, nadedgamas švēisuos, anēdvē sosieda prišēninkie ont luovā ēr pašnēbžduom jiemē rokoutēis.

– Kas īr, Muortelē? Pasakuok...

(Nukelta i 42 p.)